

POETSKA PRAKSA

1.

Iako poetika priziva u sećanje dug istorijat zakona kompozicije, poetika može i da naglasi stvaranje (*poiesis*) – samo tvorenje ili činjenje: poeziju kao proces. Svako činjenje u sebi nosi mogućnost nečeg novog, u nastanku, nečeg što poetika nije unapred utemeljila. Praksa nadmašuje teoriju, praksa menja teoriju. I ne samo praksa pisanja nego i izvođenje.

2.

Praktikovati poetiku znači prihvatiti neizbežnost metafore, lingvističnost percepcije, ograničenost misli, strast ideja, lepotu greške, okove logike, mogućnosti intuicije, te zastrašujući užitek slučaja. Nasuprot silogističkoj racionalnosti tekstova informativnog karaktera, poetika je situaciona, menja se s vetrovima, dodvorava se protivrečnosti, hrani se nedoslednošću.

3.

Najbolja je ona profesija koja najmanje profesionalizuje.

Sociolog Č. Rajt Mils upravo je to iskazao rečima: „Cilj koledža, za pojedinačnog studenta, jeste da iz njegovog života otkloni potrebu za koledžom; zadatak je da mu se pomogne da postane čovek koji se sam obrazuje. Jer, jedino će ga to osloboditi.”¹

4.

U jednoj kulturi koja često ismeva učenost, složenost i nijanse; u kojoj se zahtev za razumljivošću neprestano koristi kao oružje za potiskivanje neželjenih ili teških ideja: nema većeg stremljenja od erudicije. Ali studenti/studentkinje zaneseni u „usmerenje”, baš kao i profesori/profesorka zaneseni u „profesiju”, često se ponašaju kao da naučni rad uslovljava pridržavanje nekog skupa normi, bilo za sadržaj ili stil, koja određuju datu oblast. Doslednost tona, standardizacija formata dokumentacije, te izlizani načini analize pre će umrtviti potrebni rad nego što će dozvoliti pristup esteticima. Prerada teksta može biti izvršna, ali ne ako podrazumeva pojašnjavanje neke ideje koja se ponavlja: prerada pasusu treba da pridoda promišljanje, a ne da ga liši nerazrešenih misli. Osetna nedoslednost poželjnija je od naložene racionalizacije.

¹ „Mass Society and Liberal Education”, str. 367-368. Zahvaljujem Džoelu Kusajiu što mi je skrenuo pažnju na ovaj citat. Vidi takođe William Carlos Williams, *The Embodiment of Knowledge*.

Reći ću očigledno: jedan neorganizovan (ili „drugačije” organizovan) esej koji ukazuje na aktivno promišljanje često je uspješniji kao odgovor na neko književno delo nego besprekorno logičan rad koji malo toga kaže. Svestan sam da uspostavljam jednu lažnu poddelu: ne radi se o izboru logike umesto promišljanja već o razumevanju vrednosti i implikacija i jednog i drugog. Pa ipak, za mladog učenjaka/naučnicu, zahtevi ekspozitorne normalnosti možda su konkurentni zahtevima poetike.² Hoćemo li zahtevati da svi studenti/studentkinje budu ekstravagantni? To bi nesumnjivo bilo nepromišljeno. Ali hoćemo li i dalje tražiti da svi studenti/studentkinje sputaju svoje pisanje, kao da je kompozicija pas, a ne božanstvo?

Visoko cenim avanturu obrazovanja: naučni rad ne kao unapred određenu vožnju do odabrane luke već kao istraživanje putem asocijacije, kada jedno zapažanje vodi do sledećeg, kao mrežu zastoja, zaobilaznica, izvidnica. Ne kao dvostruko usmerenje s dodatnim uslovima i još više protokola nego kao *sporedna usmerenja* s više centara, povezana perifernim putevima, manje prometnim prolazima, predosećajima.

Studentima/studentkinjama likovnih umetnosti nekada se govorilo da je suštinski uslov da bi se crtalo ili slikalo da precizno predstavite figure. To je, pak, pomešalo jedan modalitet prikaza s čitavim procesom vizuelnog čulnog poimanja. Možda bi bilo bolje da su im govorili *ne možete crtati ako ne umete videti*, ali bi još bolje bilo reći *ne možete crtati ako ne umete poimati*. Slično tome, mogli bismo reći, *ne možete pisati ako ne umete misliti*. Učenost zahteva poetiku.

Parataktično pisanje, razmišljanje putem asocijacija, nije manje uverljivo ili ubedljivo od hipotaktičke ekspozicije, s njenim zahtevima za potčinjavanjem jedne misli narednoj. Poetika nas podseća da naizmenični iskazi poezije nisu prikladni samo za emociju ili iracionalan izraz; poetika se nalazi u osnovi sveg pisanja.

Poezija je ime koje koristimo kako bismo odbacili ono što se plašimo da prihvatimo.

Precizno dokumentovanje podataka upotrebljenih u delu jeste ključni princip naučnog rada. Slično tome, naučni rad od autora/autorke zahteva da razmotri izazove pred njegovim ili njenim stanovištima: prečesto se, međutim, pod tim podrazumevaju izazovi pred sadržajem onoga što se kaže dok se zanemaruju izazovi pred stilom i formom. Značaj poetike za naučni rad nije u tome da se naloži da je bilo šta prihvatljivo nego da se insistira da ekspozicija nije dovoljan jamac razuma. Poetika otežava naučno pisanje, ne olakšava ga: usložnjava naučni rad insistiranjem na činjenici da način na koji pišemo nikada nije nepristrasan, nikada nije očigledan.

Jasnost u pisanju jeste retorički efekat, a ne prirodna činjenica. Rečitost jednog muškarca može biti otrov za drugog; zamuckivanje jedne žene može biti nešto najpribližnije istini što ćemo ikada znati.

---

² Emersonovi eseji, a posebno "The American Scholar", obraćanje društvu Fi Beta Kapa na Kembridžu, 31. avgusta 1837; i "The Poet" i dalje čine osnovu američke poetike. Vidi naročito obimne tekstove Stenlija Kavela (*Stanley Cavell*) o Emersonu. A nakon Emersona, razmislite, zarad sažetka o poetici, o Montanju i Paskalu.

5.

Kao književni žanr, *poetika* se odnosi na dela o filozofiji kompozicije, od Aristotelove *Poetike* do mnogih savremenih dela o poetici ovoga ili onoga, od naučnog rada do arhitekture. Poetika je i termin koji se primenjuje na dela o poeziji koju pesnici pišu. Postoji dug i izučavan istorijat obe vrste poetike, ali ovo neće biti prikaz istorijata jedne književne forme već značaja poetike za izučavanje književnosti. Imajući to na umu, važno je ukazati na razliku između teorije književnosti, filozofije i poetike. Teorija književnosti može se opisati kao primena filozofskih, političkih i psihoanalitičkih principa ili metoda na proučavanje književnih ili kulturnih dela. Teorija ukazuje na sklonost ka doslednosti i objašnjenju i, poput filozofije, može poprimiti oblik samostalnih tvrdnji. Nasuprot tome, poetika je provizorna, zavisna od konteksta i često sporna. Teorija će se često poslužiti naučnim tonom, a poetika će ponekad uložiti dodatni napor da bi delovala neverovatno, da bi preterivala, pa čak i da bi samu sebe osudila.³ (Pošto je ovo delo poetike, neću naglasiti da poetika može poprimiti oblik upravo suprotan onome koji predlažem; poput *politike*, *poetika* je u množini.)⁴

Teorija književnosti, u svojim mnogim oblicima, unekoliko je potisnula poetiku kao model za naučni rad. Iako antologije književne teorije često sadrže tvrdnje pesnika iz ranijih vekova, često usmeravaju pažnju ka teoretičarima književnosti i njima srodnim filozofima kad se dođe do XX veka.⁵ To se možda čini kao razumniji izbor modela i za naučni rad i za književnu kritiku. U tom sistemu poetika postaje još jedan vid poezije – nešto što će se podrediti kritici i analizi, ali ne i model za vežbanje kritike, naučnog rada, ili tumačenja što ona, ipak, i dalje jeste.

6.

Jedna od dve najvažnije lekcije iz poetike jeste da savremena praksa poezije prožima sva tumačenja poezije. Poezija počinje u sadašnjem trenutku i odatle se kreće unazad i unapred. Bez usmerenja u savremenoj poeziji i poetici, mladi učenjak/naučnica će ostati bez oslonca, bez direktne veze s načinima na koje književna dela nastaju u njegovo ili njeno vreme. Bez tog znanja biće još teže razumeti odnos između starijih dela i vremena u kojima su nastajala ili našeg vremena, ili, uistinu, budućih dela i tek predstojećih vremena. Odsustvo te instinktivne veze s poetskom praksom može se prikriti stavom bezinteresnog ili

---

³ O teoriji, naravno, postoji mnogo teorija. Za dva među najboljim pregledima na tu temu, a oba ukazuju na korisne paralele između teorije i tvrdnje koju ovde iznosim u vezi s poetikom, vidi Jean-Michel Rabaté, *The Future of Theory* (Oxford: Blackwell, 2002) i Herman Rappaport, *The Theory Mess* (New York: Columbia University Press, 2001).

⁴ Dvosmislenost se krije u reči *plural* koju autor koristi, jer se istovremeno odnosi na gramatičku množinu obe reči (*politics* i *poetics*), oblik u kome se one u engleskom javljaju, kao i na mnogostrukost njihovih aspekata. (*Prim. prev.*)

⁵ Primera radi, *Critical Theory Since Plato*, ur. Hazard Adams. Poetska dela (pesnika) preovlađuju u knjizi do dvadesetog veka, kada pesnički doprinos gotovo potpuno nestaje; ipak, ova antologija ostaje korisna zbirka poetike, pa i „kritičke teorije“ dvadesetog veka tesno povezane s delom poetike iz istog perioda koja je najviše društveno angažovana i najinovativnija.

kliničkog profesionalizma, ali će se razotkriti u dobijenoj strukturi teksta bilo kog vida naučnog rada.

Druga osnovna lekcija iz poetike jeste da književna dela ne postoje samo, niti primarno, na stranici. Alfabetno pismo u knjigama i dalje je prevladajući medijum za poeziju našeg doba, kao što je bio u proteklih mnogo stotina godina; ali poezija i poetika su postojale i pre pronalaska alfabeta, kao što će se novi vidovi poezije i poetike iznedriti u našem postalfabetnom okruženju digitalne i elektronske reprodukcije jezika. Uistinu, *sadašnjost*, baš kao i arhiv poezije, jednako se može naći na Internetu i u knjigama. Savremene tehnologije reprodukcije učinile su dostupnim i snimke pesnika kako čitaju svoja dela. Ti snimci, zajedno s nastupima uživo, predstavljaju presudan deo svakog kritičkog ili naučnog pristupa poeziji u proteklih pet stotina godina.⁶

Nova poezija nastaje i izvodi se svakog dana. Sva nauka o poeziji nastaje u tom okruženju. Čitanja poezije i poezija na Internetu neposredno su bitni za nauku o književnosti bilo kog tipa i svakog perioda. U tom smislu poezija i poetika, onako kako ih ja ovde zamišljam, čine suštinsku vrednost književnog akademskog sveta. Uzbudljivo je posmatrati kako se nova poetika javlja u književnim časopisima i knjigama malog tiraža, na lokalnim književnim večerima, te u elektronskim diskusijama, na Internet stranicama i blogovima. Trenutno stvaranje nove poetike nudi nam uvid u načine na koje književnost nastaje kao odgovor na stalno promenljive uslove. Daje nam i priliku ne samo da posmatramo priču koja se odvija nego da je promenimo.

7.

Čitajte globalno, pišite lokalno.

Sužavanje „polja“ na jedan period, žanr ili metod sputava jednu od najvažnijih mogućnosti u naučnom radu: stvaranje veza preko tih razgraničenja. Dobar deo znanja o zasebnim poljima interesovanja izvrstan je i ponekad od neprocenjive vrednosti; znanje o mnogo različitih polja od neprocenjive je vrednosti i ponekad izvrsno. Ne radi se o tome da treba biti eklektičan već treba razvijati svoje osećaje za povezivanje.

8.

Šta je cilj nauke o književnosti? Koja je svrha časa književnosti? Po nekima, to može biti prikupljanje proverljivih podataka koji se mogu izvesti iz književnog dela – društvenih, političkih, istorijskih, lingvističkih ili psihoanalitičkih. Ne želim da podrivam takve obrazovne i nastavne pristupe. Zapravo, želim da ukažem na jednako važnu, ali osobenu, motivaciju za izučavanje i podučavanje književnosti, motivaciju po koju se tematski pristupi tumačenju mogu pokazati štetnim. Taj „drugi“ pristup čitanju usredsređuje se na estetski doživljaj književnog dela; kao takav, za tematsku kritiku predstavlja epistemološku dilemu. Jer, ako se književno delo ne doživi estetski, čitalac/čitateljka neće doživeti šta je to što ga

---

⁶ *Close Listening: Poetry and the Performed Word* nudi zbirku eseja o značaju čitanja poezije za poeziju i poetiku.

čini umetničkim delom; to će potom ugroziti svako tematsko čitanje. Poetika je preduslov za proučavanje književnosti.

9.

Svi pričaju o krizi u društvenim naukama, ali niko ne preuzima odgovornost za nju.

Često se jadikuje kako se humanisti slabo zalažu za svoje vrednosti nasuprot moćnim tvrdnjama onih koji zastupaju, s jedne strane, nepromenljive principe, često izvedene iz religije, te onih koji, s druge strane, zastupaju tehnoracionalnost – ideju da znanje mora biti nezavisno od posmatrača/posmatračice i da se može ponovo proizvesti. Želim da iznesem ideju o poetici kao temelju jednog domena vrednosti koji nije ni scijentistički ni moralistički.

Poetika je etička upletenost u promenljive uslove svakodnevnog života. Ako je poetska sloboda suprotstaviti etiku, kao dijalošku praksu odgovora u građanskom društvu, moralnosti, kao utvrđenom kodeksu ponašanja i verovanja, onda ću se rado zalagati za poetsku slobodu.

Etika je ironična, moralnost iskrena. Etika je sekularna, moralnost religijska. Poetika je etičko odbacivanje moralnosti u ime estetike.

Poetika je aktivnost, znalački odgovor na okolnosti u nastanku. Kao takva, ne može polagati pravo na nadređeni položaj moralnosti ili sistematske teorije. Poetika je taktična, ne strategijska. Upravo nedostatak strategije, averzija prema nadređenom položaju, često uzrokuje da poetika deluje kao slaba ili pometena ili nedosledna ili relativistička.

Pa ipak, u borbi između etike i moralnosti, etika ima prednost čak i kada se čini da luta u divljini. Ta prednost se suviše retko koristi kao prednost. Potrebna je *poetika poetike*, odnosno, odbrana etičke osnove poetike. Poetika poetike bi omogućila veću samosvest istorijata i vrednosti poetike. U tom smislu, moj pristup je tesno povezan s onim što Džordž Lakof tvrdi u *Moralnoj politici (Moral Politics)*: da moramo biti jednako čvrsti kada zagovarujemo vlastite vrednosti, koje naziva vrednostima brižnih roditelja, kao moralisti kada se zalažu za svoje vrednosti, koje naziva vrednostima strogog oca.

Poetika poetike osporava optužbu za relativizam, baš kao što filozofija estetike osporava ideju da su ukusi samo lična stvar.⁷ Uistinu, poetika poetike tvrdi da su vrednosni sudovi bolji kada uzmu u obzir višestruke, i često konkurentne, činioce te odbiju jednostavno rešenje unapred datog pravila.

10.

Želim instinktivnu poetiku koja artikuliše osobeno preko i protiv pravila univerzalnog; koja odbija da žrtvuje lokalno u ime nacionalnog ili skupnog; koja je dijalektička, a ne monološka, situaciona, a ne objektivna; te koja više ceni posedovanje znanja i istinitost nego znanje i istinu.

Želim socijalnu poetiku koja je otelovljena, a ne nepristrasna, koja aktivno priznaje zavisnost od konteksta kao protivtežu pojavi objektivnosti. Socijalna poetika, poput onoga

⁷ Vidi Ludwig Wittgenstein, *Lectures & Conversations on Aesthetics, Psychology, and Religious Belief*. Za ceo prikaz veze između Vitgenštajna i poetike vidi Marjorie Perloff, *Wittgenstein's Ladder*.

što Kenet Berk naziva „društvenom kritikom“, počinje začecem pesme kao čina koji treba čitati u vezi sa njegovom društvenom motivacijom, a ne njegovom namerom.⁸ Motiv ili plan jeste suštinski razlog dolaska jednog dela na svet, njegovo usmerenje ili putanja; nasuprot tome, namera je sračunati efekt stila i tehnike. Socijalna poetika priznaje agens jednog umetničkog dela, a ne prosto njegovu istoričnost, gde se agens priznaje kao odgovor tog dela na određene uslove.

11.

Kako se takva estetska i poetska čitanja mogu postići? Tako veliki deo književnog obrazovanja usmerava nas ka temama i sadržaju dela kao da su oni njegovo značenje da smo gotovo počeli da verujemo, protiv samih sebe, da je sve ostalo friziranje. Možda smo izgubili dar za slušanje; možda jednostavno ne izdržimo dovoljno dugo. Možda smo izgubili želju.

Možda je to, pak, stvar prakse.

Cilj kursa iz poetike nije pamćenje činjenica već upuštanje u dela – ne toliko u teme dela koliko u njegove opipljive emanacije u vidu zvuka i forme. Testovi su u takvom okruženju kontraproductivni. A naglasak na esejima na osnovnim studijama koji podražavaju stil profesionalnih akademskih radova za konferencije zamenjuju interaktivna „čisanja“⁹ koja ponavljaju, izobličuju, prevode, poboljšavaju i podražavaju pesme koje se aktivno razmatraju. Ne zahteva se toliko analiza koliko prijemčivost, jer tek nakon što se delo podvuče pod kožu postoji osnov za analizu.

Izvornik: Charles Bernstein, Introduction to Scholarship in Modern Languages and Literature, ur. David Nicholls (New York: Modern Language Association, May 2007). Sva prava pridržana. Štampano uz dozvolu autora.

*(S engleskog prevela **Arijana Luburić-Cvijanović**)*

---

⁸ Vidi Kenneth Burke "Literature as Equipment for Living". Vidi i Berkovo delo *A Rhetoric of Motives*.

⁹ *Wreading* (engl.) – kovanica nastala kombinovanjem reči čitanje (*reading*) i pisanje (*writing*). (Prim. prev.)